

Televizija, tablica, telefon ali igra v naravi?

✍ Darja Skribe Dimec

Ko se starejši pogovarjajo in primerjajo svoje otroštvo z otroštvom današnjih generacij, praviloma povedo, da je bilo njihovo otroštvo bistveno drugačno. In ta drugačnost je bila predvsem v tem, da so se večino prostega časa igrali zunaj.

Stik z naravo je pomemben

Današnji otroci pa večino prostega časa preživijo pred najrazličnejšimi zasloni, kot so televizija, računalnik, tablica ali pametni telefon. Richard Louv (2008) pravi, da je televizija najbolj učinkovit tat časa. Tak zaključek je naredil glede na rezultate študije iz leta 2005 in 2006, ki so pokazale, da v ZDA približno ena tretjina otrok med 6. mesecem in 6. letom živi v družinskem okolju, kjer je televizija prižgana ves čas ali skoraj ves čas. Študija je tudi pokazala, da otroci med 8. in 18. letom preživijo skoraj 6,5 ur na dan priključeni na elektronske naprave, kar je 45 ur na teden, to pa je več kot se je nekoč mislilo, da naj bi delala odrasla oseba v službi. Prav tako so s študijo ugotovili, da mladi približno eno četrtno časa uporabljajo hkrati več kot eno napravo, zato so sedanjo generacijo poimenovali generacija M (angl. multitasking – večopravnost). Te študije so stare 10 let in vsi vemo, da bi bili novejši podatki še mnogo bolj dramatični. V zadnjih nekaj letih so glede kraje časa televizijo verjetno prehiteli tablice in pametni telefoni. Kakšne posledice bo to imelo, seveda ne vemo.

Richard Louv (2008) se tega dobro zaveda in zato upravičeno opozarja, da

je skrajni čas, da naredimo vse, da bi rešili naše otroke pred pomanjkanjem stika z naravo. Odgovornost za to, da današnji otroci nimajo dovolj stika z naravo, si delimo starši in učitelji. Sama nosim odgovornost kot mama 14-letnika in tudi kot učiteljica prihodnjih učiteljev razrednega pouka. In kaj lahko učitelj didaktike naravoslovja na pedagoški fakulteti naredi, da bi študenti postali odgovorni učitelji? Vsekakor predvsem to, da se bodo študenti zavedali, da znanje naravoslovja ni le *poznavanje dejstev in zakonitosti*, po katerih deluje narava, ampak so del naravoslovne pismenosti tudi *procesna znanja* (zaznavanje, primerjanje, merjenje, razvrščanje, uvrščanje, urejanje, eksperimentiranje, zaključevanje, sporočanje, napovedovanje, oblikovanje domnev, načrtovanje in izvajanje preproste raziskave) in *stališča* (oziroma odnosi), na osnovi katerih posameznik oblikuje svoje vrednote in skladno z njimi tudi živi. Predvsem ta zadnji del naravoslovnega znanja se vse prevečkrat zanemarja.

Veliko raziskav dokazuje, da ima na oblikovanje otroka največji vpliv zgodnje obdobje razvoja, to je do približno 6. leta starosti. Tudi Maria Montessori je svojo pedagogiko osredotočila predvsem na to obdobje človekovega razvoja. Prav zato je tako pri nas kot drugod po svetu več vrtcev kot

osnovnih šol, ki delujejo po principu pedagogike Montessori. Iz tega lahko zaključimo, da je največja odgovornost za razvoj otroka na starših in vzgojiteljih predšolskih otrok.

Skrb, da moramo majhne otroke naučiti, da bodo imeli naravo radi, je povsem odveč. Otroci imajo naravo radi in zelo radi tudi gredo v naravo. Zgovoren dokaz tega so odgovori učencev ene od ljubljanskih osnovnih šol, pridobljeni z anketo, ki je bila ob-

Foto: EA

javljena v reviji *Ona* (Cah, 2014: 18–19) in se je nanašala na iskanje smisla pri učenju v osnovni šoli. Od sedmih anketiranih učencev so kar štirje samoiniciativno omenjali pouk na prostem:

“Najbolj so mi všeč dnevi, organizirani zunaj šole, naravoslovni in kulturni.” (Blanka, 12 let)

“V šoli pogrešam več dejavnosti na prostem, da bi se učili v naravi, tudi o živalih. Pa da bi telovadili na prostem, ne samo v telovadnici.” (Maja Aurora, 10 let)

“Pa da bi šli večkrat ven, tudi taborit v gozd, in se učili, katera rastlina je užitna in dobra za zdravje. Pa bi s pomočjo učiteljev zakurili ogenj.” (Lara, 9 let)

“Želim si več izletov v naravo in čeprav se ti tam zgodi kaj neprijetnega, se tako največ naučiš.” (Jaka, 13 let)

Šolske dejavnosti na prostem

Kot kaže pa študenti na izzive in želje otrok niso najbolje pripravljeni. Vsako leto moji študentje pri didaktiki naravoslovja izpolnijo vprašalnik, iz katerega je med drugim razvidno tudi njihovo stališče do poučevanja

na prostem. Na začetku predmeta (v 3. letniku) se okoli tri četrtine študentov strinja s trditvijo, da “Izvajanje pouka zunaj učilnice zahteva veliko organizacije in časa.” Med študijem pri vajah dobijo nekaj konkretnih izkušenj za enostavne dejavnosti, ki se lahko izvajajo pred vsako šolo, za katere je dovolj 45 minut in ne zahtevajo posebne organizacije (enako kot za pouk v učilnici). Ena izmed takih dejavnosti je *Začutimo okolje* (fotografija 1). Kljub temu kar 44 % študentov ohrani svoje pojmovanje (Skribe Dimec, 2014), ki posredno kaže na odklonilen odnos do poučevanja na prostem. Glede na to, da prihajajo na fakulteto generacije, ki že od rojstva rastejo z elektronskimi napravami in imajo vedno manj stika z naravo, lahko pričakujemo še slabše rezultate. Zagotovo bo treba razmisliti in študentom na pedagoški fakulteti v prihodnje omogočiti bistveno bolj učinkovite načine poučevanja.

Tisto, kar moramo zagotovo narediti, je, da otrokom čim večkrat omogočamo pristen stik z naravo. Seveda pa na osnovnošolski ravni ni dovolj, da učitelj pelje učence v gozd in jih po določenem času odpelje nazaj v šolo. Prav tako ni najbolj modra odločitev,

da bi se učenci v naravi naučili poimenoovati čim več rastlinskih in živalskih vrst. S tem bi nekatere učence, predvsem tiste, ki si težje kaj zapomnijo, celo odvrnili od narave. Z didaktičnega vidika ločimo dva različna pristopa pri izvajanju dejavnosti na prostem, ki se razlikujeta glede na to, koliko so učenci pri dejavnostih vodeni. Manj vodene dejavnosti (prosta igra, samostojno odkrivanje, zabavne dejavnosti itd.) imajo bolj pozitivne učinke na zdravje in odnos do okolja kot vodene dejavnosti, po drugi strani pa imajo bolj vodene dejavnosti (ekskurzije, delo z učnimi listi idr.) večje učinke pri izobraževalnih dosežkih (Gill, 2011). Glede na rezultate metaanalize se je namreč izkazalo, da imajo dejavnosti na prostem pozitivne učinke na zdrav razvoj otroka, dobro počutje ter pozitiven odnos do okolja in oblikovanje vrednot (Gill, 2011). Kombinacija vodenih in nevedenih dejavnosti bo dala najboljše rezultate. V nadaljevanju je nanizanih nekaj predlogov.

Slovenski učenci imajo v Centrih šolskih in obšolskih dejavnosti (CSOD) nešteto možnosti za aktivno doživljanje in spoznavanje narave. Verjetno se večina še premalo zaveda ‘nadstandardar-

Foto: JA

50 aktivnosti na prostem za učence

- Splezati na drevo.
- Kotaliti se po travnatem bregu.
- Prespati na prostem brez šotora.
- Zgraditi zavetje.
- Narediti 'žabico' (vreči kamen tako, da se odbije od gladine vode).
- Tekati po dežju brez dežnika ali pelerine.
- Ujeti ribo.
- Utrgati jabolko in ga takoj pojesti.
- Na obali nabirati školjke ali kamne.
- Zaježiti potoček ali izdelati bazenček.
- Sankati se.
- Zakopati se v mivko.
- Hoditi po podrtem deblu in loviti ravnotežje.
- Narediti drsalnico na snegu ali blatu.
- V naravi nabrati in jesti borovnice, maline ali jagode.
- Upirati se močnemu vetru.
- Piskati na travo.
- Opazovati sončni vzhod.
- Povzpeti se na visok hrib.
- Približati se slapu in začutiti kapljice.
- Iskati majhne živali.
- Najti mrest (žabja jajca).
- Ujeti metulja v mrežo.
- Iskati sledi živali.
- Poslušati ptičje petje.
- Vzgojiti metulja iz gosenice ali žabo iz paglavca.
- Iti na nočni sprehod v naravo.
- Posaditi nekaj in opazovati rast.
- Plavati v reki, jezeru ali morju.
- Voziti se s čolnom.
- Prižgati ogenj brez vžigalice ali vžigalnika.
- Najti pot z zemljevidom in kompasom.
- Plezati po skalah.
- Kuhati ali peči na ognju na prostem.
- Izdelovati potičke, gradove iz mivke.
- Opazovati zvezde.
- Teči bos po travi.
- Loviti snežinke.
- Narediti in preizkusiti mlinček.
- Narediti nekaj iz drevesnih listov, praproti ali vejic.
- Narediti sneženega moža ali iglu.
- Plavati z masko pod vodo.
- Preživeti ves dan v gozdu.
- Izgubiti se v naravi.
- Pisati s kamni ali slikati s prstjo.
- Skrivati se v naravi.
- Zlesti v jamo.
- Iskati zaklad – geocaching.
- V naravi najti žival in jo prijeti.
- Posaditi seme in tisto, kar zraste, pojesti.

Darja Skribe Dimec, Mojca Pečar, Maja Umek. Prirejeno po National Trust <http://www.nationaltrust.org.uk/visit/families/50-things-in-nature-play> <http://www.natureplaywa.org.au/resources/51-things-to-do-before-you-re-12>.

Vaja 'Začutimo okolje'. Foto: Mojca Pečar.

da', ki ga imamo Slovenci. V srečanjih s tujimi strokovnjaki spoznavam, da nam 24 centrov, razpršenih po celi Sloveniji, pošteno zavidajo.

Zanimivo kombinacijo igranja in učenja nudijo dejavnosti, ki jih je zasnoval Joseph Cornell in opisal v knjigi *Približajmo naravo otrokom* in so mnogim slovenskim učiteljem dobro poznane.

Tudi dejavnosti, ki so nastale za potrebe t. i. team buildinga in so vsakomur dosegljive na svetovnem spletu, bi lahko uporabili za izboljševanje občutka osebnega zadovoljstva, krepitev samozavesti in zniževanje stresa.

V ZDA so že pred leti razvili izjemno domišljen program, imenovan *Varuhi Zemlje* (Steve, 1987), namenjen okolj-

ski vzgoji. Program, ki je kombinacija dela v šoli in v naravi (strnjeno 2,5 dni), sistematično, na nenavaden in duhovit način vodi učence do novega znanja (razumevanja, kako so vsa živa bitja povezana med seboj in z neživo naravo) in spreminjanja vrednot, kar se kaže v spremenjenem ravnanju (odnosu do okolja).

V Veliki Britaniji in Avstraliji so naredili zanimiv seznam, na katerem je 50 stvari, ki bi jih moral vsak otrok narediti do 12. leta. Seznam 50-ih aktivnosti na prostem smo skupaj z Mojco Pečar in Majo Umek za naše kulturno okolje nekoliko priredile (priloga). Verjetno se vsi strinjamo, da bi našim otrokom/učencem morali omogočiti doživeti čim več aktivnosti, navedenih

na seznamu, vprašanje je le, ali bodo to naredili starši, učitelji (vzgojitelji), vsi ali nihče. ■

Literatura

Cah, Katja (2014): Kako se nariše mačka? Izgubljanje smisla v javni šoli. V: *Ona*. Letnik 16, št. 3, str. 16–19.

Cornell, Joseph (1994): *Približajmo naravo otrokom*. Mohorjeva družba, Celje.

Gill, Tim (2011): *Children and nature. A quasi-systematic review of the empirical evidence*. Great London Authority, London.

Louv, Richard (2008): *Last Child in the Woods. Saving our children from nature-deficit disorder*. Algonquin Books of Chapel Hill, Chapel Hill.

Skribe Dimec, Darja (2014): Prihodnji učitelji razrednega pouka o vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj. V: *Vzgoja in izobraževanje*. Letnik 45, št. 4, str. 26–30.